

MUSTAQILLIK YILLARIDA TURIZM RIVOJLANISHI

Qodirov Behzod Komiljon o'g'li

Aniq va Ijtimoiy Fanlar Universiteti Tarix fakulteti II bosqich magistranti
„Temuriylar izdoshi” harbiy maktabi o'qituvchisi.

Bekzod.teacher@gmail.com

Yuldosheva .D.U

Ilmiy rahbar: t.f.f.PHD dotsent.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20553665>

Annotatsiya. Ushbu ilmiy maqola „Mustaqillik yillarida turizm rivojlanishi” haqida yozilgan bo'lib, unda mustaqillikka erishganimizdan keyingi turizm va hozirda rivojlannayotgan borayotgan turizm haqida so'z ketadi. Tarixiy obidalarimizni asrab avaylash va ularni turizmga tutgan o'rni haqida ko'plab ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Turizm, mustaqillik, UNESCO, turistlar, tarixiy, O'zbekiston.

Аннотация. Данная научная статья посвящена теме «Развитие туризма в годы независимости», в ней рассматривается туризм после обретения независимости и современный туризм. В статье представлено много информации о сохранении наших исторических памятников и их роли в туризме.

Ключевые слова: туризм, независимость, ЮНЕСКО, туристы, исторический, Узбекистан.

Abstract. This scientific article is about the "Development of Tourism in the Years of Independence", which discusses tourism after our independence and the tourism that is currently developing. A lot of information is provided about the preservation of our historical monuments and their role in tourism.

Keywords: Tourism, Independence, UNESCO, Tourists, Historical, Uzbekistan.

O'zbekiston mustaqillikka erishgach, mamlakat iqtisodiyotining muhim tarmoqlaridan biri sifatida turizmni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratildi. Mustaqillik yillarida turizm sohasi nafaqat iqtisodiy foyda keltiruvchi yo'nalishga, balki milliy madaniyat va tarixni dunyoga tanituvchi muhim vositaga aylandi.

Avvalo, mustaqillikdan keyin O'zbekistonda turizm infratuzilmasini shakllantirish va rivojlantirish bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirildi. Mehmonxonalar, zamonaviy transport tizimlari, xalqaro aeroportlar va xizmat ko'rsatish sohalari bosqichma-bosqich takomillashtirildi. Ayniqsa, qadimiy shaharlarda — Samarqand, Buxoro, Xiva kabi tarixiy maskanlarda restavratsiya va obodonlashtirish ishlari olib borilib, ularning turistik jozibadorligi yanada oshirildi. Shuningdek, hukumat tomonidan turizmni qo'llab-quvvatlash maqsadida qator qonunlar va dasturlar qabul qilindi. Vizasiz rejimlarning joriy etilishi, elektron vizalar tizimining yo'lga qo'yilishi xorijiy sayyohlar oqimini sezilarli darajada oshirdi. Natijada O'zbekistonga tashrif buyuruvchi turistlar soni yil sayin ko'payib bormoqda.

Mustaqillik yillarida turizmning yangi yo'nalishlari ham rivojlandi. Ekoturizm, ziyorat turizmi, gastronomik turizm va madaniy turizm kabi turlar keng ommalashdi. Bu esa nafaqat yirik shaharlarda, balki qishloq hududlarida ham turizmni rivojlantirishga xizmat qildi. Bundan tashqari, O'zbekistonning boy tarixiy-madaniy merosi xalqaro miqyosda keng targ'ib qilinmoqda.

Ko'plab tarixiy obidalar UNESCOning Jahon merosi ro'yxatiga kiritilgan bo'lib, bu holat mamlakatning turistik salohiyatini yanada oshirmoqda. O'zbekiston mustaqillikka erishgach, mamlakat iqtisodiyoti va ijtimoiy hayotining barcha jabhalarida tub o'zgarishlar amalga oshirildi. Ana shunday muhim yo'nalishlardan biri turizm sohasi bo'lib, u qisqa vaqt ichida davlat siyosatining ustuvor tarmoqlaridan biriga aylandi. Mustaqillik yillarida turizm nafaqat iqtisodiy daromad manbai, balki milliy qadriyatlar, tarix va madaniyatni dunyoga targ'ib etish vositasi sifatida ham rivojlandi. Dastlabki yillarda turizm infratuzilmasini shakllantirish asosiy vazifa etib belgilandi. Bu borada mehmonxonalar, yo'llar, transport tizimi, aloqa vositalari va xizmat ko'rsatish sohasi bosqichma-bosqich rivojlantirildi. Ayniqsa, Samarqand, Buxoro va Xiva kabi qadimiy shaharlarda keng ko'lamli restavratsiya ishlari olib borildi. Ushbu shaharlar Buyuk Ipak yo'lining muhim nuqtalari bo'lib, ularning tarixiy obidalari sayyohlar uchun katta qiziqish uyg'otadi.[1,42]

Turizmni rivojlantirish maqsadida davlat tomonidan muhim qonun va qarorlar qabul qilindi. Xususan, turizm sohasini qo'llab-quvvatlash, investorlar uchun qulay sharoit yaratish va xalqaro hamkorlikni kengaytirish bo'yicha keng qamrovli dasturlar amalga oshirildi. Viza tizimining soddalashtirilishi, elektron vizing joriy etilishi va ko'plab davlatlar uchun vizasiz rejimning yo'lga qo'yilishi xorijiy sayyohlar sonining sezilarli oshishiga olib keldi. Shuningdek, O'zbekistonda turizmning turli yo'nalishlari rivojlandi. Madaniy-tarixiy turizm bilan bir qatorda ziyorat turizmi, ekoturizm, sport turizmi va gastronomik turizm kabi yangi yo'nalishlar shakllandi. Masalan, ziyorat turizmi doirasida Imom Buxoriy majmuasi, Bahouddin Naqshband majmuasi kabi muqaddas maskanlarga tashrif buyuruvchilar soni ortib bormoqda. Ekoturizm esa Chorvoq, Zomin kabi tabiiy hududlarda rivojlanmoqda. Mustaqillik yillarida O'zbekistonning xalqaro turizm bozoridagi o'rni ham mustahkamlandi. Mamlakat UNESCO bilan hamkorlikda o'zining tarixiy-madaniy merosini asrab-avaylash va targ'ib qilish bo'yicha katta ishlarni amalga oshirdi. Natijada, Registon maydoni, Ichan qal'a, Buxoro tarixiy markazi kabi obidalar Jahon merosi ro'yxatiga kiritildi.[2,33] Bundan tashqari, turizmni rivojlantirishda zamonaviy marketing va raqamli texnologiyalar ham muhim rol o'ynamoqda. Turistik xizmatlarni onlayn bron qilish, virtual ekskursiyalar, mobil ilovalar orqali sayyohlar uchun qulayliklar yaratildi. Bu esa O'zbekistonni jahon turizm xaritasida yanada mashhur qilmoqda. Turizm sohasining rivojlanishi aholi bandligini ta'minlashda ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Mehmonxona, restoran, transport, gidlik xizmatlari kabi ko'plab yangi ish o'rinlari yaratilmoqda. Ayniqsa, qishloq hududlarida oilaviy mehmon uylari tashkil etilishi mahalliy aholining daromadini oshirishga xizmat qilmoqda.

Farg'ona vodiysi O'zbekistonning eng go'zal va serhosil hududlaridan biri bo'lib, u nafaqat mamlakat, balki butun Markaziy Osiyoning muhim geografik va iqtisodiy mintaqalaridan hisoblanadi. Vodiyning hududi asosan Farg'ona vodiysi deb ataladi va u uch davlat — O'zbekiston, Qirg'iziston va Tojikiston hududlariga tutashgan. O'zbekiston hududidagi qismi Farg'ona, Andijon va Namangan viloyatlarini o'z ichiga oladi. Bu hudud qadimdan aholining zich yashashi, dehqonchilik va hunarmandchilik rivojlanganligi bilan ajralib turadi. Serunum tuproqlari va qulay iqlimi tufayli vodiya "O'zbekistonning bog'i" deb ham ataladi.

Turizm nuqtayi nazaridan ham Farg'ona vodiysi katta salohiyatga ega. Bu yerda hunarmandchilik turizmi ayniqsa rivojlangan. Masalan, Rishton kulolchilik markazi sifatida

mashhur bo‘lib, bu yerda tayyorlangan sopol buyumlar butun dunyoga tanilgan. Shuningdek, Marg‘ilon ipakchilik markazi hisoblanadi, bu yerda atlas va adras matolari ishlab chiqariladi.

Namangan viloyati Axsikent turizm markazi — bu hudud Axsikent atrofida shakllanayotgan yirik turizm majmuasi va loyihalar tizimidir. U tarixiy, arxeologik va madaniy meros asosida rivojlantirilmoqda. O‘zbekiston boy tarixiy merosga ega davlatlardan biri bo‘lib, uning har bir hududida qadimiy shaharlar, yodgorliklar va madaniy obidalar mavjud. Ana shunday bebaho maskanlardan biri — Axsikent hisoblanadi. Ushbu hudud nafaqat tarixiy jihatdan muhim, balki zamonaviy turizmni rivojlantirishda ham katta salohiyatga ega.[3,22] Axsikent qadimda Farg‘ona vodiysining yirik siyosiy, iqtisodiy va madaniy markazlaridan biri bo‘lgan. U Buyuk Ipak yo‘li bo‘ylab joylashgani sababli savdo-sotiq, hunarmandchilik va ilm-fan rivojiga katta hissa qo‘shgan. Bugungi kunda esa ushbu tarixiy meros turizmni rivojlantirish uchun mustahkam poydevor vazifasini o‘taydi. So‘nggi yillarda Axsikent hududida keng ko‘lamli rekonstruksiya va obodonlashtirish ishlari amalga oshirilmoqda. Bu yerda zamonaviy turizm infratuzilmasi — muzeylar, ochiq osmon ostidagi tarixiy ekspozitsiyalar, etnomadaniy markazlar va dam olish maskanlari barpo etilmoqda. Natijada Axsikent nafaqat ilmiy-arxeologik tadqiqotlar markazi, balki sayyohlar uchun jozibador manzilga aylanib bormoqda. Axsikentning turizmida tutgan o‘rni, avvalo, uning tarixiy va madaniy ahamiyati bilan belgilanadi. Bu hududga tashrif buyurgan sayyohlar qadimiy shahar hayoti, me‘morchilik an‘analari va ajdodlarimizning turmush tarzini yaqindan his etish imkoniga ega bo‘ladi. Shu bilan birga, hududda milliy hunarmandchilik, folklor va etnosport yo‘nalishlarini rivojlantirish orqali turizmning yangi turlari shakllanmoqda. Bundan tashqari, Axsikent turizmni rivojlantirish orqali mahalliy iqtisodiyotga ham ijobiy ta‘sir ko‘rsatmoqda. Yangi ish o‘rinlari yaratilmoqda, xizmat ko‘rsatish sohasi kengaymoqda va hududning investitsion jozibadorligi ortmoqda. Bu esa o‘z navbatida, Namangan viloyatining umumiy turizm salohiyatini oshirishga xizmat qiladi. Xulosa qilib aytganda, Axsikent bugungi kunda nafaqat tarixiy yodgorlik, balki zamonaviy turizm markaziga aylanish yo‘lida jadal rivojlanayotgan maskandir. Uning boy tarixi, madaniy merosi va yaratilayotgan infratuzilmasi O‘zbekiston turizmni yangi bosqichga olib chiqishda muhim omil bo‘lib xizmat qilmoqda.

O‘zbekistonning eng mashhur tarixiy obidalaridan biri bo‘lib, Qo‘qon shahrida joylashgan. U Qo‘qon xonligining so‘nggi hukmdori Muhammad Xudoyorxon tomonidan qurdirilgan va bugungi kunda ham o‘zining ulug‘vorligi bilan ajralib turadi. Saroy **1863–1873-yillar** oralig‘ida qurilgan. Bugungi kunda Mahalliy va xorijiy sayyohlar uchun muhim turizm maskani hisoblanadi. Xudoyorxon saroyi — nafaqat tarixiy obida, balki butun Qo‘qon xonligi davrining siyosiy, madaniy va me‘moriy qudratini aks ettiruvchi noyob yodgorlikdir. Uning bugungi kungacha saqlanib qolgan qismi ham o‘tmishning ulug‘vorligini his qilish imkonini beradi.[4,32] O‘zbekiston 1991-yilda mustaqillikka erishgach, mamlakat iqtisodiyotining muhim tarmoqlaridan biri sifatida turizmni rivojlantirishga alohida e‘tibor qaratila boshlandi. Boy tarixiy meros, qadimiy shaharlar va madaniy obidalar asosida turizm salohiyatini oshirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Dastlabki yillarda iqtisodiy qiyinchiliklar va infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi sababli O‘zbekistonga kelayotgan xorijiy turistlar soni nisbatan kam edi. 1990-yillarning boshlarida yiliga bir necha o‘n ming sayyoh tashrif buyurgan bo‘lsa, 2000-yillarga kelib bu ko‘rsatkich asta-sekin o‘shishni boshladi. Ayniqsa, O‘zbekiston Respublikasi Turizmni rivojlantirish davlat qo‘mitasi tashkil etilishi va turizm sohasidagi dasturlar

qabul qilinishi rivojlanishga turtki berdi. 2000–2016-yillar oraligʻida turistlar oqimi barqaror oʻsib, oʻrtacha yiliga 5–10 foiz atrofida oshib bordi. Bu davrda Samarqand, Buxoro va Xiva kabi tarixiy shaharlarning xalqaro miqyosda tanilishi muhim rol oʻynadi. 2017-yildan keyin turizm sohasida tub islohotlar amalga oshirildi. Vizasiz rejim joriy etilishi, elektron vizalar tizimi va transport infratuzilmasining yaxshilanishi natijasida turistlar soni keskin oshdi. Masalan:

- 2016-yilda taxminan 2 million sayyoh kelgan boʻlsa,
- 2019-yilda bu koʻrsatkich 6,7 million nafarga yetdi,
- bu esa qisqa muddat ichida deyarli 3 barobar oʻsish (yiliga oʻrtacha 20–30 foiz)

degani.

Soʻnggi yillarda turizm yana oʻsish bosqichiga chiqdi. 2022–2026-yillar davomida turistlar soni tez surʼatlarda ortib, pandemiyadan oldingi darajaga yaqinlashdi va ayrim koʻrsatkichlar boʻyicha undan ham oshdi. Davlat tomonidan yangi turizm yoʻnalishlari, ichki turizmni qoʻllab-quvvatlash va xalqaro reklama kampaniyalari bu jarayonda muhim omil boʻldi. Mustaqillik yillarida Oʻzbekistonda turizm sohasi jadal rivojlandi va bugungi kunda u iqtisodiyotning muhim drayverlaridan biriga aylandi. Kelgusida ham zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, xizmatlar sifatini oshirish va yangi turizm yoʻnalishlarini rivojlantirish orqali ushbu sohani yanada yuksaltirish imkoniyatlari kengdira.

Xulosa

Turizm bugungi kunda jahon iqtisodiyotining eng tez rivojlanayotgan tarmoqlaridan biri hisoblanadi. U mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishiga, yangi ish oʻrinlari yaratilishiga, hududlar infratuzilmasining yaxshilanishiga va xalqaro aloqalarning kengayishiga xizmat qiladi. Shu sababli koʻplab davlatlar qatori Oʻzbekistonda ham turizmni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yoʻnalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Turizm sohasini rivojlantirishning asosiy yoʻnalishlari bir necha muhim omillar bilan belgilanadi. Avvalo, turizm infratuzilmasini takomillashtirish muhim hisoblanadi. Mehmonxonalar, transport tizimi, yoʻllar, kommunikatsiyalar va servis xizmatlarini zamonaviy talablar asosida rivojlantirish turistlar oqimini oshirishga xizmat qiladi. Ikkinchi muhim yoʻnalish — tarixiy va madaniy meros obyektlarini asrash hamda ulardan samarali foydalanishdir. Oʻzbekiston hududida joylashgan Samarqand, Buxoro, Xiva kabi qadimiy shaharlardagi tarixiy obidalar xalqaro turizmning asosiy markazlari hisoblanadi. Shuningdek, ekologik, ziyorat, gastronomik, tibbiy va ekstremal turizm turlarini rivojlantirish ham zamonaviy turizm siyosatining muhim yoʻnalishlaridan biridir. Turizm xizmatlari sifatini oshirish, raqamli texnologiyalarni joriy etish, kadrlar tayyorlash va xalqaro marketing faoliyatini kuchaytirish ham sohaning raqobatbardoshligini oshiradi.¹ Turizmni rivojlantirish bosqichlari odatda bir necha davrlarni oʻz ichiga oladi. Birinchi bosqichda turistik resurslar aniqlanadi va infratuzilma shakllantiriladi. Ikkinchi bosqichda ichki va tashqi turizm bozori rivojlantirilib, xizmat koʻrsatish sifati yaxshilanadi. Uchinchi bosqichda esa turizm xalqaro iqtisodiy tizimning muhim qismiga aylanib, innovatsion texnologiyalar va investitsiyalar keng jalb qilinadi. Oʻzbekistonda turizm sohasining shakllanishi qadimiy Buyuk Ipak yoʻli davriga borib taqaladi. Mamlakat hududi Sharq va Gʻarbni bogʻlovchi muhim savdo va madaniy markaz

¹ Oʻzbekiston Respublikasi “Turizm toʻgʻrisida”gi Qonuni. – Toshkent, 2019.

bo‘lganligi sababli tarixan sayyohlar va savdogarlar uchun muhim hudud hisoblangan. Mustaqillikning dastlabki yillarida turizm iqtisodiyotning istiqbolli tarmog‘i sifatida e’tirof etildi va bu yo‘nalishda davlat dasturlari ishlab chiqildi. Ayniqsa, so‘nggi yillarda O‘zbekistonda turizm sohasida keng ko‘lamli transformatsiya jarayonlari amalga oshirildi. Vizasiz rejimning joriy etilishi, elektron vizalar tizimi, yangi mehmonxonalar va transport infratuzilmasining qurilishi xalqaro turistlar sonining oshishiga sabab bo‘ldi. Bundan tashqari, “Turizm to‘g‘risida”gi qonun va davlat dasturlari asosida hududiy turizm klasterlari tashkil etildi. Samarqand, Buxoro, Xiva, Shahrisabz va Toshkent shaharlari xalqaro turizm markazlariga aylantirilmoqda.² Pandemiya davridan keyin esa ichki turizmni rivojlantirish, xavfsiz turizm konsepsiyasini joriy etish va raqamli xizmatlardan foydalanish ustuvor vazifaga aylandi. Hozirgi kunda O‘zbekistonda “Yangi O‘zbekiston” strategiyasi asosida turizmni iqtisodiyotning drayver sohasidan biriga aylantirish maqsad qilingan.³ Xulosa qilib aytganda, turizm sohasini rivojlantirish mamlakat iqtisodiyoti, madaniyati va xalqaro imijini yuksaltirishda muhim ahamiyatga ega. O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan islohotlar va transformatsion jarayonlar turizmning zamonaviy va raqobatbardosh tizimini shakllantirishga xizmat qilmoqda. Kelgusida innovatsion yondashuvlar, investitsiyalar va xalqaro hamkorlikni kengaytirish orqali turizm sohasi yanada rivojlanishi kutilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. “Mustaqillik yillarida O‘zbekistonda turizm sohasining rivojlanish tarixi” – S. Safarov
2. “O‘zbekistonda mustaqillik yillarida ziyorat turizmi” – N. Tuxtamirzaeva
3. “Mustaqillik yillarida Namangan viloyati ziyoratgohlari tasnifi” – T. Dadajonov
4. “Mustaqillik yillarida Xorazm viloyatida turizm sohasi uchun kadrlar tayyorlash masalasi” – A. Tojiev

² Mirzayev M., Aliyeva M. “Turizm asoslari”. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2018.

³ Xudoyberdiyev A. “O‘zbekistonda turizmni rivojlantirish istiqbollari”. – Toshkent, 2021.